Componistica românească – sec.XX-XXI

o privire artistică muzicală creatoare asupra bizantinismului

(Grigore Constantinescu – 12 decembrie 2013)

Cercetarea muzicii bizantine în mod sistematic și transcrierea în notația lineară a vechilor manuscrise psaltice au incitat și au inspirat pe creatorii români. Muzica bizantină întregește zestrea poporului român oferind numeroase modele ce vor rodi în componistica românească a ultimului secol, perioadă în care s-au impus pilonii unei tradiții creatoare importante, prin lucrări ce au la temelia lor inspiratoare și de limbaj semnificația sacrului. Este un amplu mesaj răspândit în sufletul și spiritualitatea muzicienilor noștrii, mesaj întâlnit începând din secolul al XIX-lea cu creatori ai școlii naționale precum coraliși ca Gavriil Musicescu, Gheorghe Dima, Dumitru Georgescu Kiriac, Eusebie Mandicevski, Ion Bohociu, Trifon Lugojan, Gheorghe Cucu, Teodor Teodorescu, I.D. Chirescu, Nicolae Lungu și alții. Această sinteză în opere muzicale s-a realizat, fără a ocoli spiritul modelului occidental, pe linia adaptări armonizării și polifonizării sonorității melosului bizantin, ce se observă mai întâi în lucrările din cuprinsul genurilor corale, dar și în cele instrumentale, vocal – simfonice și camerale... Tehnici de compoziție specifice muzicii occidentale, tratări armonice și polifonice au fost folosite pentru a edifica forme muzicale ample cu un material sonor modal, provenit din melosul bizantin.

Începutul este marcat și de George Enescu, cel care a reușit să imprime în unele creații ale sale o viziune de sorginte sacră, românească, printr-un proces subtil de transfigurare a caracteristicilor muzicii bizantine. Primul reper ar fi lumea legendară a ecoului de cântec religios în debutul evocator al **Poemei române**, Mottoul **Suitei pentru pian op.10** este „Des choches sonores”... Aceleași instrumente liturgice reapar în plan orhestral în **Suita a III-a „Săteasca”**, **op. 27**, unde auzim citatul liturgic în reconstituirea orchestrală din partea a III-a, **Vechea casă a copilăriei… Clopote de vecernie**. Prezența modurilor bizantine în opera **Oedipe, Preludiul la unison** din **Suita I pentru orchestră** aduce elemente de limbaj și principii de compoziție proiectate în tehnici discursive caracteristice deopotrivă folclorului și muzicii bizantine. Polistratificarea monodicului prin unisoane în creația enesciană urmează aceeași cale, cum ar fi Unisonul integral, Unisonul tematic, Unisonul tematic de tranziție, Unisonul antifonic.3).

Compozitorii ce i-au urmat – precum Paul Constaninescu, Sabin Drăgoi, Zeno Vancea, Marțian Negrea, Sigismund Toduță – au militat către continuarea acesteui traseu nou al evoluției componistice europene, îmbogățind la rândul lor prin mijloace și modele noi de expresie peisajul muzicii românești de caracter sacru.

Paul Constantinescu poate fi considerat creatorul bizantinismului românesc cu un specific integrat în componisica românească a secolului XX prin cele **Două studii în stil bizantin** pentru violă și violoncel, **Variațiuni libere asupra unei melodii bizantine din secolul XIII** pentru violoncel și orchestră, **Sonata bizantină** pentru violoncel solo, **Oratoriul bizantin nr.1 Nașterea Domnului**, **Oratoriul bizantin nr.2, Patimile și Învierea Domnului**, **Triplul concert pentru vioară, violoncel și pian**.

La Marțian Negrea se evidențiază noutatea muzicii culte cu caracter sacru in **Recviem**, evidențiind o fuziune între formele muzicii baroce și caracteristicile muzicii bizantine. Ideea aceasta va fi

continuată de către Ștefan Niculescu în oratoriul **Pomenirea (Recviem)**. O fațetă componistică personală are, la Sabin Drăgoi formula specifică a melosului colindelor impregnate de melosul bizantin, așa cum Sigismund Toduță îmbogățește coloritul sonor al muzicii românești cu ajutorul isoanelor, unisoanelor sau preluarea mijloacelor specifice eterofoniei. Doru Popovici dedică în cuprinsul activității sale creatoare, numeroase lucrări cu vizibilă influiență bizantină. **Poemul bizantin** op.33 nr.1, **Codex Cajoni** op.33 nr.2, **Simfonia „Bizantină"** op.33 nr. 3 și **Două arii bizantine pentru bas și orchestră** op.33 nr.4. **Sonata bizantină pentru vioară solo op.125, Sonata bizantină pentru violoncel solo op.129, Sonata bizantină pentru oboi solo op.147, Frescă bizantină op.136 pentru fagot solo, Cantată bizantină op.148 pentru voce înaltă, oboi, fagot și pian, 3 Lieduri în stil bizantin op.149.**

Printre compozitorii apropiați de finalul secolului trecut, aceste preocupări se continuă, cu atitudini manifeste de implicare a bizantinului în creație. Compozitorul Ștefan Niculescu abordează un alt aspect al muzicii cantonate în inspirația psaltică: **Simfonia corală pentru 6 voci „Invocatio", Psalmus, Axion, Simfonia a III-a „Cantos", Simfonia a IV-a „Deisis", Simfonia a V-a „Litanii", Ison I, Ison II** și, așa cum s-a spus, **„Pomenirea, Un recviem românesc"**. Putem constata că, în trecerea timpului, numeroși compozitori au fost interesați de crearea unor lucrări de influență bizantină, fapt evidențiat de menționarea celor mai cunoscuți, precum Felicia Donceanu, Aurel Stroe, Anatol Vieru, Liana Alexandra, Şerban Nichifor, Viorel Munteanu, Gheorghe Firca, Corneliu Cezar, Octavian Nemescu, Liviu Comes și alții. Fiecare dintre acești creatori îmbogățesc prin contribuțiile lor imaginea complexă a muzicii românești din secolul trecut și începutul secolului XXI.

Pilduitoare este astfel și creația compozitorului Theodor Grigoriu, asupra căreia ne propunem de asemenea să adăstăm, în finalul comunicării. **Sonata „În marea trecere"**, pentru vioară solo este a doua lucrare din cele trei care alcătuiesc ciclul intitulat **„Bizanț după Bizanț..."** o regândire a melosului bizantin este posibilă în prezent – spune compozitorul.**Sonata „Eterna reîntoarcere"** pentru vioară și pian, încheie ciclul amintit.

Între cele două Sonate este compus **Concertul Trinity pentru vioară și orchestră**. Iată ce spune Theodor Grigoriu despre acest ciclu: „Preluînd titlul cărții lui Nicolae Iorga, **Bizanț după Bizanț** mi-am propus o incursiune în Paleografia părintelui I.D. Petrescu, dar și regândirea destinului actual al acestei muzici de cult de tradiție milenară... Am considerat că rostul ei poate fi inspirator și unei meditații adânci asupra propriului drum artistic."

Închei sub amprentă bizantină, cu semnătura lui Theodor Grigoriu, cu o capodoperă corală a cappella cei **33 PSALMI** pentru cor mixt, lucrare creată în anul 2004. „...viitorul este o dimensiune temporală care asigură continuitatea muzicii sacre în arta componistică, iar spiritualitatea românească este un receptacol al fericirii prin rugăciune, din cele mai vechi timpuri până astăzi."